

dobrostan społeczny, który z kolei wiąże się z rozwojem sfery publicznej, a w szczególności stopniem nasycenia, a zwłaszcza z możliwością dostatecznego korzystania z dóbr publicznych przez wszystkie grupy społeczne (Kleer 2015).

Ten typ zróżnicowania międzypaństwowego można uznać za zjawisko trwałe, jeśli przyjąć perspektywę dotyczącą najbliższych dwóch–trzech dekad. Wprawdzie w minionych dwóch dekadach owo zróżnicowanie dochodowe uległo pewnemu złagodzeniu, ale dotyczyło to głównie tych państw, które stały się członkami ugrupowania integracyjnego, jakim jest Unia Europejska, i charakteryzowały się w znacznym stopniu modelem państwa opiekuńczego. Co wszakże nie znaczy, że zróżnicowanie dochodowe w obrębie poszczególnych państw w ugrupowaniu integracyjnym uległo poważnemu zmniejszeniu, w wielu przypadkach nawet się powiększyło. Następujące czynniki stoją na przeszkodzie istotnemu zmniejszeniu się zróżnicowania dochodowego w całej Europie: warunki naturalno-geograficzne, tempo rozwoju, stopień i charakter gospodarki rynkowej oraz polityka ekonomiczna państwa, a zwłaszcza zakres oraz wielkość podaży dóbr publicznych, w szczególności w zakresie edukacji oraz w ochronie zdrowia.

Drugim ważnym czynnikiem różnicującym państwa europejskie jest wielkość jego populacji. Odgrywa ona istotną rolę w rozwoju państw, ponieważ świadczy o charakterze jego potencjału rozwojowego. Mimo istnienia takich państw jak Luksemburg, których dobrostan opiera się na specyficznym charakterze działalności usługowej, związanej m.in. z finansami, większość państw jednak opiera się na tradycyjnym potencjale ekonomicznym związanym z wytwórczością produkcji przemysłowej czy rolnej. Poza tym należy pamiętać, że rozwiązania przynależne do cywilizacji wiedzy – takie jak cyfryzacja, sztuczna inteligencja, robotyzacja – znajdują również zastosowanie w przemyśle i rolnictwie, nie tylko w działalności usługowej.

Poniżej prezentuję zestawienie dwóch grup państw, te o największym potencjale ludnościowym, i te o najniższym. Dane dotyczące liczby ludności w mln dotyczą 2017 r.

W jakimś stopniu owo porównanie państw europejskich z punktu widzenia potencjału ludnościowego ukazuje istniejące różnice, a pośrednio przedstawia możliwości rzeczywistego wpływu małych i dużych państw na politykę całego kontynentu. Liczebność państw to jednocześnie zróżnicowany potencjał ekonomiczny, kulturowy, edukacyjny i militarny.

15.1. Wyzwania wynikające ze zróżnicowania państw europejskich

TABELA 8. Różnice państw w potencjale ludnościowym

Państwa o najwyższym potencjale ludnościowym			Państwa o najniższym potencjale ludnościowym		
Lp.	Państwo	Ludność (mln)	Lp.	Państwo	Ludność (mln)
1.	Rosja	142,2	1.	Estonia	1,2
2.	Turcja	80,8	2.	Kosowo	1,9
3.	Niemcy	80,5	3.	Łotwa	1,95
4.	Francja	67,1	4.	Słowenia	1,97
5.	W. Brytania	64,8	5.	Albania	3,0

Źródło: [wikipedia.org/wiki/Lista państw świata wg liczby ludności](http://wikipedia.org/wiki/Lista_państw_świata_wg_liczby_ludności); dostęp: 13.01.2019.

W dużych państwach wielonarodowość zawsze stanowi istotny problem związany z kształtowaniem się spójności społecznej. Ma znaczący wpływ na politykę wewnętrzną i zewnętrzną.

Trzecim bardzo ważnym składnikiem ogólnego zróżnicowania są systemy kulturowe. Przypomnijmy, że są one względnie trwałe i konflikto-genne. Na znaczenie systemów kulturowych chciałbym spojrzeć przez pryzmat zmian we wszystkich państwach i społeczeństwach europejskich, zwłaszcza w ostatnich dekadach. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na trzy procesy, od których żadne państwo europejskie nie było i nie jest w pełni wolne.

Pierwszy proces dotyczy zmienności granic terytorialnych poszczególnych państw. Przesuwanie się granic w praktyce oznaczało przemieszanie ludności etnicznej. Zdarzało się, że zmuszano ją do opuszczania swojego terytorium, na którym zamieszkiwała od wielu pokoleń. Owo przemieszczanie mogło być mniej lub bardziej opresyjne. W każdym razie jakiś element systemu kulturowego był co najmniej naruszony albo poddany całkowitej zmianie. Mogło to dotyczyć języka, zwłaszcza kiedy pojawiał się nowy język dominujący, a także tradycji. Zdarzało się, że przemieszczanie ludności następowało w obrębie tego samego państwa, np. ludność z dawnych obszarów przynależnych do Polski została po drugiej wojnie światowej przemieszczona na tzw. Ziemie Odzyskane, przejęte w wyniku traktatów powojennych z NRD. Tego typu procesy w ostatnim stuleciu często miały miejsce w Europie, nie tylko Wschodniej czy Środkowej.

Drugim procesem, zapoczątkowanym pod wpływem globalizacji, było przemieszczanie się grup ludności w związku z powstaniem rynku światowego. Wówczas to pojawiły się liczne przedsiębiorstwa międzynarodowe